

Samenvatting “Zij is een hoer, hij is stoer”

Marijke Naezer

Vrouwelijkheid en mannelijkheid zijn geen eenduidige, vast omliggende en onveranderlijke concepten. In tegendeel, de invulling ervan wordt steeds opnieuw onderhandeld. Wat we wel zien is dat in een bepaalde tijd en op een bepaalde plaats een dominant beeld bestaat van wat “normaal” is voor vrouwen en mannen. Hoewel binnen dit beeld ruimte is voor variatie, is er ook een zekere eenheid in waar te nemen. De vorming ervan is een moeilijk te doorgronden proces. Mijn doel is aan de hand van een zeer alledaags verschijnsel, namelijk bijnamen, inzicht te geven in dit ingewikkelde proces van beeldvorming.

Ik concentreer me daarbij op *hegemoniale* genderbeelden: de dominante constructie van vrouwelijkheid en mannelijkheid, oftewel het ideaalbeeld van “de normale vrouw” en “de normale man”. Ik ga ervan uit dat bijnamen, door hun sterk normatieve karakter, duidelijk maken wat deze idealen inhouden. Met een bijnaam bedoel ik een niet persoonsgebonden naam die een persoon gebruikt om iemand anders te benoemen en om diegene door middel van deze benoeming bepaalde eigenschappen toe te dichten, zoals “sukkel”, “schatje”, “homo” en “hoer”. Deze bijnamen worden ingezet om afwijkingen van de norm negatief te benadrukken en mensen die eraan voldoen te belonen. Door de bijnamen terug te koppelen naar de leerlingen en hen er vragen over te stellen, heb ik er gendernormen uit af kunnen leiden.

Juist tijdens de adolescentie ontwikkelt zich een genderidentiteit en gaan jongeren invulling geven aan hun gender. Hierbij ondervinden zij vooral van de *peer group* grote sociale druk om te voldoen aan de dominante normen. Om te ontdekken wat die normen zijn heb ik drie maanden onderzoek gedaan op twee middelbare scholen met als centrale onderzoeksvraag: *naar welke hegemoniale genderbeelden verwijzen de bijnamen die Nederlandse mannelijke en vrouwelijke scholieren voor elkaar hebben?* De kern van het onderzoek is de verhouding tussen hegemoniale mannelijkheid en vrouwelijkheid. Door onderzoek te doen in een vmbo-klas en een havo-klas kon ik daarnaast nog bepalen wat de invloed van opleidingsniveau was. Bovendien bestond de vmbo-klas vrijwel geheel uit allochtone (met name Turkse) leerlingen, zodat ik ook de invloed van etniciteit bij het onderzoek kon betrekken. Tot slot heb ik onderzocht of jongens en meisjes er verschillende idealen op na houden. Dit is een reactie op theorieën die ervan uitgaan dat vrouwen zich niet kunnen uiten zoals zij dat willen (*muted* zijn), omdat ze beperkt worden door een dominant “androcentrisch kader”.

De basis van mijn onderzoek wordt gevormd door de *free lists* van de leerlingen, waarin zij alle bijnamen opschreven die ze kenden. Door ze vervolgens deze bijnamen in te laten delen in categorieën (*pile sorting*) kreeg ik inzicht in de aard van de bijnamen. Daarnaast heb ik mijn informanten gevraagd een opstel over het thema te schrijven. Met een rollenspel heb ik het gebruik van bijnamen in de praktijk nagebootst en ben ik dieper ingegaan op de betekenis en waardering van verschillende bijnamen en bijbehorende eigenschappen. Twintig individuele, semi-gestructureerde interviews hadden hetzelfde doel. Tot slot heb ik gedurende de gehele onderzoeksperiode geobserveerd in de kantines van beide scholen en de “schoolbus”.

Bijnamen bleken een geschikte ingang te zijn om gendernormen expliciet te maken. Uit mijn onderzoek kwam naar voren dat jongens en meisjes de “eigen” en de “andere” sekse op drie gebieden beoordelen: gedrag, uiterlijk en seksualiteit. De verschillen tussen idealen voor meisjes en jongens zijn groot en bevestigen voor een deel reeds bestaande studies. Voorgaande onderzoeken vertonen echter ook belangrijke gebreken. Zo worden meisjes weliswaar veelal gedefinieerd in termen van hun houding ten opzichte van anderen en jongens als autonoom, actief subject, maar de meisjes zelf vinden ook dat seksegenoten initiatief moeten tonen en lef moeten hebben. Evenzeer geldt dat voor een jongen zelfstandigheid en actie belangrijke normen zijn, maar dat jongens en vooral meisjes daarnaast solidariteit en belangstelling van hem verwachten. Hij mag best een beetje stoer zijn, maar moet wel rekening houden met anderen.

De jongens vinden overigens het uiterlijk van een meisje minstens net zo belangrijk als haar gedrag. In het proces van beoordeling wordt het meisje gemakkelijk tot een object gemaakt, wat tot uiting komt in de bijnamen (bijvoorbeeld “koe”) en de manier waarop jongens deze toelichten. Vooral het lichaam wordt al snel als een object bekeken en gekeurd. Een vrouwelijk lichaam moet volgens de jongens zacht, rond en niet te veel bedekt zijn. Dit leidt tot een paradox. Een minimaal bedekt meisjeslichaam is namelijk aantrekkelijk, maar eigenlijk ook “hoerig” en slecht. De jongens zitten gevangen in hun eigen idealen voor meisjes, die aan de ene kant tot lustobject worden gemaakt, maar dat aan de andere kant niet horen te zijn. De meisjes zelf nemen hier duidelijk een eigen standpunt in en keuren te veel bloot af. Meisjes met een “afwijkend” (dik, dun, lang) lichaam vallen geheel buiten deze discussie. Mijn informantessen vinden dat zij hun lichaam moeten bedekken en de vorm moeten verhullen, met als gevolg dat zij niet sexy en dus ook niet vrouwelijk kunnen zijn.

Het uiterlijk van een jongen lijkt vrijwel geheel in dienst van zijn gedrag te staan. Ook hij hoort net als een meisje een niet te dik, niet te dun en niet te lang lichaam te hebben, maar

voor hem geldt deze norm als verlengstuk van stoer gedrag: een stoer uiterlijk wordt geassocieerd met stoer gedrag, een lelijk uiterlijk met sloom gedrag.

Op het gebied van seksualiteit zijn twee subcategorieën te onderscheiden: homoseksualiteit en seksuele activiteit. De eerste wordt vooral in verband gebracht met jongens, de tweede met meisjes. De “homo” is een soort symbool voor alles wat niet mannelijk, maar “verwijfd” is. Jongens distantiëren zich hier heel sterk van door zich niet “als een meisje” te gedragen of te kleden. Verder kan een jongen laten zien dat hij een “echte man” is door actief meisjes te versieren. Een “player”, een populaire, knappe en stoere rokkenjager, is in de ogen van de jongens dan ook het toppunt van mannelijkheid. Ook hier moeten bestaande onderzoeken aangevuld worden. Meisjes denken er namelijk anders over: de havisten vinden een “homo” eigenlijk wel lief en het respectloze gedrag van een “player” wordt door alle meisjes afgekeurd.

Min of meer het vrouwelijke equivalent van de bijnaam “player” is “hoer”. Min of meer, want de betekenis is hetzelfde, maar de waardering het tegenovergestelde: een meisje dat veel achter de jongens aanzit is “vies”, “slecht” en volgens de allochtone leerlingen zelfs “eerloos”. Terwijl de “player” als actieve actor wordt neergezet, wordt de “hoer” gezien als passief. Zij laat zich verpesten, terwijl hij het toch steeds maar weer voor elkaar krijgt. Zij is slecht, hij is stoer. De seksuele activiteit van meisjes wordt, met name door allochtone leerlingen, strenger gecontroleerd dan die van jongens. De meisjes, autochtoon en allochtoon, staan zeer kritisch tegenover deze dubbele standaard.

Uit het onderzoek blijkt, dat meisjes zich duidelijk in andere termen uitdrukken dan jongens en wanneer dat niet gebeurt, is de betekenis van de woorden vaak anders. De jongens zijn hiervan op de hoogte en houden rekening met de ideeën van meisjes. Meisjes zijn dus wel degelijk in staat zich te uiten en hebben weinig last van een “androcentrisch kader”. Ondanks dat zijn er nog veel verschillen tussen normen voor meisjes en jongens. Ik hoop met mijn onderzoek concrete aanknopingspunten te hebben geboden om de discussie over genderverhoudingen zowel in de wetenschap als in de dagelijkse praktijk op gang te brengen en te houden.